

НОВИ ПОГЛЕД НА ХОЛОКАУСТ

Ласло Немеш, *Саулов син (Saul fia)*, Мађарска 2015

*Боже мој, Боже
Зашто си заборавио на нас?
У њако веровасмо и раније,
Али никад не њорицасмо Твоје Законе Свете.*

Мађарски редитељ Ласло Немеш својим филмом *Саулов син*, који је вероватно један од најбољих првенаца у сада не већ тако краткој филмској историји, сврстао се у ред оних ретких редитеља (Роман Полански, Јан Кадар, Елмар Клос, Алан Рене, Клод Ланцман, Стивен Спилберг, Андре Сингер, Раду Михаилеану, Франк Бајер) који су успели да својим филмским умећем на прави начин обраде врло осетљиву тему Холокауста.

Филмска техника којом се служи Ласло Немеш кад приказује погром Јевреја отвара једну потпуно нову перспективу и другачији увид у страхоте концентрационих логора. Наиме, филм *Саулов син* има форму визуелне исповести у првом лицу једнине *зондеркомандо* Аушвица, Саула Ауслендера, чији ће живот, уместо тренутног окончавања по доласку у логор, потрајати можда још три, четири месеца, само из разлога што је он, као *зондеркомандо*, дужан да помаже Немцима при уклањању и спаљивању тела жртава. Тако онај који је прогоњен бива принуђен да на одређено време буде десна рука злу које највише презире. Филм стога испитује вољу и нагон за животом, јер заиста постоји само један одговор на питање зашто ти људи помажу Немцима радећи најпрљавије и најодвратније ствари. Гледајући филм, непрестано се питамо зашто се одмах не убију, када већ знају да их ускоро чека сигурна смрт, али нада у живот, у неки неочекивани обрт који ће заувек склопити Молохова уста јесте једино што те људе одржава да се батргају на људском крвљу упрљаној површини логора. Такође, филм приказује и оне који се претварају у праве звери, које ће своју расну браћу малтретирати горе и од самих Немаца, јер сви знамо да ако су Турчину руке кржаве до лаката, потурици морају бити до рамена.

Али све ово долази као нешто што гледалац успут ухвати и запази, јер Ласло Немеш као да се води теоријом Клода Ланцмана,¹ који ни у једном тренутку свог филма не приказује сцене мучења, злостављања, спаљивања, већ је читав филм дат у форми интервјуа са преживелим логорашима. Филмом доминирају крупни планови Сауловог стоички на-стројеног лица, или је можда боље рећи отупелог, јер какво може бити лице човека који је читав дан окружен задахом мртвила. Управо у тим оштрим и измученим, али никада тужним нити насмејаним, безизражајним фацијалним цртама симболички се крије целокупни пакао кроз који он, као и сви његови сународници, пролази. Мада се Немеш неће стриктно придржавати Ланцмановог правила, несумњиво је видна његова жеља да онемогући гледаоцу да, како Ланцман каже, порнографски ужива у сликама ужаса, те ће стога често бити замагљено оно страхотно што се дешава у позадини, а што ми несумњиво можемо да наслутимо.

Ми, као гледаоци, крећемо се са Саулом и готово у дуету видимо и радимо исто што и он ради. Зато је овај филм многим био неподношљив за гледање, а да би веродостојност атмосфере која је окруживала логораше била што већа, редитељ се одлучио да већину кадрова сними из руке, па имамо осећај да смо ми ти који се крећу и трче заједно са Саулом кроз концентрациони логор. Као додатни подстицај за стварање нелагодности служи изузетно јак аудитивни утицај на гледаоца, који нам омогућава да чујемо последње повике и самртне крике заточеника, које ни Саул не види али их чује.

Читав филм оскудева у речима, и то је још једно Немешово мајсторство, јер све што су логораша радили, морали су да раде у тишини, иначе би били сурово кажњени. Зато филм обилује испрекиданим, задиханим и краткотрајним разговорима, који се увек одвијају кришом и у страху од открића и немилосрдне казне, која је, ако се немачком заповеднику тако прохте, могла бити и сама смрт. Једино о чему главни јунак континуирано говори јесте његова жеља да сахрани дете, за које верује да му је син, иако га други логораша уверавају да он никада није имао сина. У неиздрживом антигонском нагону за сахрањивањем потпуно непознатог детета, које је преживело гасну комору, а које је нацистички доктор бездушно угушио на његове очи, главни јунак као да види начин не само да искупи себе већ да успостави давно уздрману космичку равнотежу. Такође, сурово окружење у ком се Саул налази и сцена преживелог детета које одмах бива немилосрдно угушено потакли су лудило у Сауловој глави. Као да је ова сцена била тачка Сауловог психичког лома, на лицу неприметног али са стране посматрано врло видног, који ће проузроковати да он више пута ризикује свој и живот других зарад сахрањивања непознатог детета за које он верује да му је син. Али изгледа да

¹ О томе види филм: Клод Ланцман, *Шоа*, 1985.

једино лудило пружа, макар мисаони, излаз из ужаса концентрационог логора. То је једина ствар која у паклу Аушвица има неког смисла, јер једино оно пружа какву-такву могућност утехе и катарзичног прочишћења.

Ласло Немеш је *Сауловим сином* направио велики композицијски искорак у прављењу филмова о страдању Јевреја, а нови поглед на Холокауст проузрокује да се у нашим главама створи још једна упечатљива представа о догађајима који се не смеју заборавити. Такође, овај филм је и незбрисиво сведочанство о буђењу хуманости на месту на ком се то најмање очекивало, и управо у изузетно високим етичким вредностима, које уједно скривено и лајтмотивски доминирају, треба тражити главни смисао и поруку овог несвакидашњег филма.

Иван БАЗРЂАН